

ЛУЦИК ВОЛОДИМИР БОРИСОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення*

ЩОДО ПОНЯТТЯ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СТОРІН ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

Дослідження теоретичних та практичних проблем правового регулювання матеріальної відповідальності сторін трудового договору є принципово важливим у процесі реформування чинного законодавства та приведення останнього у відповідність до міжнародних і європейських стандартів.

У трудовому праві проблеми матеріальної відповідальності досліджуються у наукових працях В.С. Венедіктова, С.В. Гуцу, А.В. Колосовського, С.М. Прилипка, П.Р. Стависького, Л.О. Сироватської, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, В.В. Яковлева, О.М. Ярошенка та ін.

На сьогодні в науці трудового права є загальновизнаним наявність у системі галузі окремого правового інституту матеріальної відповідальності сторін трудового договору. Сучасні науковці, зокрема представники Одеської школи права, виокремлюють такий правовий інститут у структурі Індивідуального трудового права як складової системи трудового права. Водночас серед науковців до цього часу так і не склалося єдиного визначення поняття матеріальної відповідальності сторін трудових відносин.

Вже на початку 80-х рр. минулого століття відомі вчені-трудовики П.Р. Стависький і Л.О. Сироватська обґрунтували взаємний двосторонній характер матеріальної відповідальності у трудових правовідносинах, її істотні відмінності від цивільно-правової відповідальності. П.Р. Стависький був одним із перших учених, який довів, що у підприємства теж наявна матеріальна відповідальність як сторони трудового договору [2, с. 52]. Отже, матеріальна відповідальність у трудових відносин розглядається як така, що складається з двох частин. Вчений не виокремлював матеріальну відповідальність у трудових відносинах як окремий вид юридичної відповідальності, а вважав, що в різних галузях права (наприклад, трудовому, сімейному, адміністративному та ін.) існують свої галузеві види матеріальної відповідальності.

У навчальній літературі матеріальна відповідальність сторін трудового договору визначається як обов'язок однієї сторони трудового договору (працівника або роботодавця) відшкодувати шкоду, заподіяну другій стороні внаслідок винного протиправного невиконання чи неналежного виконання своїх трудових обов'язків [3, с. 260; 4, с. 463].

Інше розуміння матеріальної відповідальності пропонують Л.М. Анісимов та А.Л. Анісимов, які матеріальну відповідальність сторін трудового договору визначають як один із засобів захисту права власності працівника і роботодавця [5, с. 347].

Не можна погодитися з точкою зору тих учених, які виділяють матеріальну відповідальність як один із видів юридичної відповідальності. Якщо б це було так, то її не можна було покладати на працівника одночасно з притягнення його до дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної відповідальності. Останнє ж прямо заборонено частиною третьою ст. 130 КЗпП України.

Матеріальну відповідальність сторін трудових відносин видається доцільним визначити як правовий інститут у структурі Індивідуального трудового права як елементу системи трудового права України, а також як один із видів індивідуальних трудових правовідносин. Так, матеріальна відповідальність як вид індивідуальних трудових правовідносин можна визначити як врегульовані нормами трудового права індивідуальні трудові відносини із матеріальної відповідальності працівників і роботодавця.

До Книги восьмої «Відповідальність сторін трудових відносин» проекту Трудового кодексу України [6] до глави 1 «Відповідальність працівників» включено окремий параграф 2 «Матеріальна відповідальність працівників», а у главі 2 «Відповідальність роботодавця» закріплені, в тому числі й норми про матеріальну відповідальність роботодавця. Тим самим розробники законопроекту усунули прогалини у чинному КЗпП України щодо законодавчого закріплення інституту матеріальної відповідальності сторін трудових відносин.

У свою чергу норми глави 2 «Відповідальність роботодавця» встановлюють загальні підстави та умови відповідальності роботодавця. Безпосередньо регулюванню матеріальної відповідальності роботодавця присвячені три статті – 363-365. Звертає на себе увагу відсутність у законопроекті норм, що визначають підстави та умови притягнення роботодавця саме до матеріальної відповідальності, повний перелік випадків матеріальної відповідальності роботодавця за шкоду, заподіяну працівникові. Зокрема, у даній главі не передбачена матеріальна відповідальність за порушення права працівника на працю, за затримку розрахунку при звільненні та ін. Ці та інші прогалини Книги восьмої проекту Трудового кодексу України свідчать про необхідність подальшого доопрацювання її змісту.

Потрібно звернути увагу на те, що у нових трудових кодексах окремих зарубіжних країн включені розділи під назвою «Відшкодування шкоди». Наприклад, саме таку назву має розділ X Трудового кодексу Литовської Республіки 2016 року, нормами якого врегульовано майнової шкоди, а також немайнової шкоди, заподіяної однією зі сторін трудового договору іншій стороні за її вини в результаті порушення трудових обов'язків. На нашу думку, підхід литовського законодавця не можна підтримати, оскільки залишено без найменування один із видів галузевої трудової відповідальності.

Список використаної літератури:

1. Кодекс законів про працю України: Затв. Законом № 322-VIII від 10.12.1971. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

2. Ставиский П.Р. Проблемы материальной ответственности в советском трудовом праве. Киев ; Одесса : Вища шк., 1982. 184 с.
3. Трудове право України: навч. посіб. / [Г.І. Чанишева, Є.В. Краснов, І.В. Лагутіна та ін.] ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2013. 402 с.
4. Трудове право : підручник / О.М. Ярошенко, С.М. Прилиппко, А.М. Слюсар та ін. ; за заг. ред. О.М. Ярошенка. 2-ге вид, переробл. і допов. Харків : Право, 2017. 560 с.
5. Анисимов Л.Н. Трудовые отношения и материальная ответственность : моногр. М. : Изд-во Эксмо, 2005. 496 с.
6. Проект Трудового кодексу України № 2410 від 08.11.2019. https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331
7. Трудовой кодекс Литовской Республики: Утв. Законом Литовской Республики от 14 сентября 2016 г. № XII-2603. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/77e984b2340a11e8a149e8cfbedd2503?jfwid=-k3id7tf7e>

Ключові слова: матеріальна відповідальність, працівник, роботодавець, законодавство України.

Ключевые слова: материальная ответственность, работник, работодатель, законодательство Украины.

Key words: material liability, employee, employer, legislation of Ukraine.

ЛОМЕЙ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення*

НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ НА ПРОФЕСІЙНУ (СЛУЖБОВУ) КАР'ЄРУ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Кожній людині властиве прагнення, пов'язане з самореалізацією у професійній (службовій) сфері, можливістю просування на роботі. На початку професійного (службового) шляху працівник має відповідні права на задоволення власних інтересів, пов'язаних з професійною самовизначеністю, повагою до його гідності, честі і ділової репутації, професійною підготовкою, перепідготовкою, підвищенням кваліфікації, стажуванням, професійним зростанням тощо, та обов'язки щодо належного виконання трудової функції, які мають бути урівноважені, що досягається у процесі особистісного росту, становлення працівника як психологічно зрілої особистості, його ефективної взаємодії з роботодавцем у трудових відносинах. Досягнення відповідного балансу відбувається у процесі реалізації працівником права на професійну (службову) кар'єру.

Перш за все, доцільно зазначити, що в Україні у жодному чинному нормативно-правовому акті немає визнання професійної (службової) кар'єри. Відповідна прогалина може бути усунута з прийняттям Трудо-